

Fazekas Mihály - kinek *Lúdas Matyiját* első megjelenése óta számtalan kiadásban olvashatta a közönség – 1766. első napjaiban született Debrecenben, jobbmódú református nemes családból. Egy ideig szülővárosa kollégiumában tanul, majd 1782-ben (tizenhat évesen) tanáraival való nézeteltérése miatt kilép az iskolából, huszárnak csap fel s tizennégy évig katonáskodik. Ezredével, a 84.-ik lovasezreddel bejárja Moldvát, Ausztriát, Franciaországot, s részt vesz a török s francia hadjáratban is (1790. és 1796.). Szülei halála után 1796-ban, mint főhadnagy 'nyugalomba' vonul. Visszatérve szülővárosába alkotó életet él : részt vesz városa közügyeiben; kisebb kollégiumi tisztségeket visel; tudományos és szépirodalmi munkákat ír; sógorával, Diószeghy Sámuellel együtt megírja az első tudományos magyar *Fűvészkönyvet* 1807-ben; részt vesz a *Mondolat* létrejöttében; lírai verseket és egy szép zsoltárt is ír; megírja a híressé vált *Lúdas Matyiját* 1804-ben, amelyet 1814-ben átír; levelez többek között a nyelvújító Kazinczyval; szerkeszti a híres *Debreceni Kalendáriumot*; egy kis csillagászati munkát is ír; barátaival – különösen Csokonaival, Földivel és Diószeghyvel – éberen tartja Debrecen irodalmi életét, s az irodalom iránt való érdeklődését. S folyton munkás és hasznos élete után hatvanhárom évesen 1823. február 23.-án hal meg.

Fazekas - e jelen kötetben ismertetett - legnépszerűbb költői munkáját még 1804-ben vitte papírra. Az összes versei közt ez az egyetlen hosszabb s egyetlen elbeszélő költeménye. A könnyen áramló négyszázegynéhány soros tiszta hexameteres ritmikájú verselésen meglátszik, hogy mily kedvvel is dolgozhatott rajta. S eme örömszerzése örömünkre válik. Írói lelkesedését e 'kis munkát' illetőleg az is bizonyítja, hogy elkészülte után Kazinczy Ferenchez küldte elbírálás végett, mit más művével nem tett meg. Kazinczy szigorúan bírálta meg, s Fazekas ezen elkedvetlenedve, nem adja ki Matyiját (1804), hanem egész hévvel készülő *Fűvészkönyvén* (1807) dolgozik, mely utóbbinak a megírásában a főérdem Fazekasé. Az átmenetileg feledésre ítéltetett munkája azonban így is terjed, ismerősei lemásolják, s kézzől kézre tovajutva messzi vidékeken is sokat gyönyörködtet e furcsa, könnyű és elmés munkácska, melynek – mert név nélkül másolták – még írójáról sem tud senki. Talán e váratlan népszerűség, s mindenesetre Fazekas Mihály nagy szeretete Matyija iránt volt az oka, hogy évek múlva, 1814-ben újból elővette „neveletlen fiát”, s megadta a mindmáig legismertebb végformáját. Mindeközben Matyi messze földeket bejár, így például kéziratban kerül már 1813-ban Dessewffy József grófhhoz is; de 1815-ben elolvassa Kerekes Ferenc, aki a másolók „kézzszennye” dacára is felismeri a munka jelességét s ügyes verses előszóval igyekszik azt kiadni : „E munkácskának ki legyen szerzője, ha kérded, Nem tudom: az bizonyos, hogy az én kezeimbe csak így jött

Név nélkül: nekem egy szomszédom hozta az Erdő-Hátról, vagy honnan, hogy jó lesz rajta nevetni Majd borozás közben...” Ez *Lúdas Matyi* első kiadása, mely az 1804-es fogalmazás (és másolás) után készült. Fazekas, midőn munkáját ez alakjában 1815 végén elolvasta, ír Kerekesnek, a kiadónak. Értesíti, hogy Matyi az „ő szülötte”, elmondja keletkezése és átdolgozása történetét, s kéri, hogy munkáját e második, megjobbított alakjában adja ki. Ezek alapján jelenik meg Lúdas Matyi második kiadása szintén Bécsben, 1817-ben (F.M. 1816-os olvasókhöz szóló előszavával), Göbwart F. S. Négy rézmetszetével.

Az 1817-es „eredeti kiadás” rézmetszeteit előszeretettel másolják szinte százszázötven éven keresztül. Sajnálatos módon az eredeti betűhű szövegkörnyezet a későbbi kiadásokban nem nyomonkövethető, olyan mintha itt is egy többágra szakadt kézről-kézre (könyvről-könyvre) történő másolást szemlélhetnénk, mely mindig hibáz valamit, s közben úgy gondolja, hogy néhol igazít valamit a saját korának írásmódjához, néhol pedig ugyanannál a szóalaknál (de máshol) nem teszi meg! Döbbenetes, amikor evvel az ember közvetlen szembesül! Mindenesetre a ’másolatok’ ma is terjednek, s ez a lényeg. Jelen könyv tiszteletben tartja az 1817-es bécsi kiadás szövegkörnyezetét, s arra kéri a későbbi kiadókat, hogy ehhez igazodjanak immár mindenkoron! A mű igen népszerű volt, s tetszett az egyszerű népnek ugyanúgy, mint a művelt olvasóközönségnek egyaránt. Egy 1898-as, Franklin-Társulat kiadásával rendelkezve például megtudhatjuk, hogy „Olcsó könyvtár”-as megjelentetése a „kötelező iskolai olvasmányok” sorát gazdagította. A mű ma is népszerű lehetne, de kötelezővé mégsem tehető az alaptétele : az Igazság. „Hol itt az igazság?” – mondhatná a ma Matyija.

Az akkori kor Matyija a felvilágosult és világot látott Mihályon keresztül elevenedik meg. Ki volt ez a Matyi, Mátyás, aki bízva önmagában igazságot szolgáltat a világnak? A történet maga a Fazekas előtti középkorba helyeződik : „Hihető abban az időben Történt vőlt e’ meg, mikor a sokféle keresztes Polyva hadak szanaszét kóborlották be hazánknak Nagy részét.” – olvasható a harmadik levonásban. Hazánkat csak egyszer kóborlották be a „polyva” (por) keresztes hadak. 1514-ben a törökök ellen meghirdetett keresztes hadjárat vezére lett Dózsa György, de seregével mégis a népet túlzottan sanyargató nemesség ellen indul hazánkban, majd leverik, hogy kóborlottakká váljanak. „Hol itt az igazság?” – hiszen meghalt az igazság Dózsa korára, hiszen „Meghalt Mátyás, oda az igazság” – mondjuk ma is. S ez a Mátyás a Dózsa előtt nemsokkal élő (1443-1490) Hunyadi Mátyás királyunk volt. Halálával megtörtént Magyarország „keresztrefeszítése”. „Feltámadása”, új Mátyást, új Igazságot kíván egy új LÚDAS személyében.

Egyértelmű a műnek a népmesei szerű ihletettsége. Az egyetemes folklórban vándormotívumként jelenik meg az igazságtalan nemest elpáholó paraszti hős. Legelőször Asszíriában jegyezték le időszámításunk előtt 704 körül, 'A nippúri szegényember' meséjében. Fellelhető a spanyol, a nyugat-európai, grúz, orosz, ukrán, román és csángó (moldvai magyar) népköltészetben is. Jelen mű eredete mégis sajtószerű. Az asszírok kegyetlenül hajtották uralmuk alá és tartották rabigában a népeket a terjeszkedő birodalmukban, s a 'nippuri történetben' figyelhető meg először a Lúdas Matyink kijelentése az állatalkobzás miatt: „háromszor veri ezt ...vissza”. Fazekas Moldvában ismerkedett meg az „eredeti magyar népregei” szállal, s ezután körülbelül másfél évtizeddel írta meg művét.

A mű történelmi és nyelvi elemeit kutatva érdekes szálak bukkannak még elő. Kevesen tudják, hogy a régi egyiptomi hitben az igazság istennője MAAT, aki Ré napisten utitársa. Fejdíszé pedig struccTOLL, kezében mérleg – ő az igazságosság jelképe. A Mátyás névelnevezés eredete tulajdonképpen ez az egyiptomi „MÁÁT” szóalak. S további érdekessége ennek, hogy a Hunyadi családból származó királyunkra a népemlékezet ezt hagyta meg mindenütt: „MÁTYás az IGAZSÁGOS”. De igazságos akar lenni, a mi népi lúdas MATYINK is, aki TOLLAT tűz a kalapja mellé, még hozzá lúdtollat, hiszen LUDAS. Az egyiptomi mitikában a lótuszvirág kelyhében születik a Napisten, kinek utitársa a tolldíszes Maat. A magyar nyelvben a LÓTUSZ szónak a hangalaki azonos a LUDAS, az összekapcsolódó tollával a Maat-Matyí a szintén hangalaki azonos LÁTÁS birtokosa lesz. (L.T.Sz, L.D.S, L.T.S) A valódi igazságossághoz ugyanis a dolgokra való LÁTÁS szükséges. A népi tollas fejfedő egészen a fejedelmi korszakig is visszavezethető, amikor rangjelölőként a Turul madár tollát TŰZték a csatába igyekvők.

Érdekes módon, ma is használjuk azt a kifejezést, hogy 'ludas valaki valaminek az elkövetésében', de ennek eredete mégsem Fazekas Mihály Lúdas Matyijára vonatkozik! A szerző a negyedik levonásban így ír : „Történt a' bizonyos: megtetszik az akkori törvény-Tevők gondjából, kik az ő csúfjára, örökre Feljegyezzék a nagy Törvénykönyvben, hogy az olyan Rossz úton járó kutyafo, mint a mi Matyink vólt, Lúdasnak neveződjön: ez hát nem pusztá találmány.” – s ezt követi egy lábjegyzet Fazekas részéről : „Werbőczy Tripart II. Titt. 30.”

Werbőczy István Hármaskönyvének (Tripartitum) idevonatkozó részlete 1517-ből:

„A hitszegők, úgynevezett ludasok büntetéséről.

XXX.Czím.

Ennélfogva Isten és ember igazságos ítélete szerint minden hitszegőt és hamis esküvőt (akit magyarán *ludasnak* nevezünk) keményen meg kell büntetni.

1.§. Elveszti ugyanis (mihelyt az esküszegés reá bizonyosodott) összes és mindenféle jószágait, valamint az összes bárhol található és akármilyen néven nevezendő ingó javait.

2.§. Sőt javainak tulajdonjától is megfosztatik és örökre elesik.

3.§. És nemcsak ezektől fosztatik meg, hanem (elvesztvén emberi tisztességét) személyében is olyan gyalázattal illetik, hogy a többi keresztények közt, mintegy az emberi méltóságból számkivetve és külön rekesztve, másféle ruhába öltöztetve, kendermadzaggal övezve, mezítláb és hajadon fővel lesz kénytelen mindenkor járni.

4.§. Törvény előtt pedig ő senki ellen nem léphet föl keresőleg, míg ő ellene akárki pörlekedhetik.

5.§. Ezt azonban csak a szent korona és a fejedelem jogára nézve kell érteni...”

S e helyütt Csiky Kálmán 1894-es latin nyelvből történő Werbőczi-fordításában az alábbi lábjegyzet szerepel: „Azaz: a mondott büntetések csak akkor sújtják a hitszegőt, ha a szent korona joga ellen és örökösödésének kárára irányult a hamis eskü és bizonyoságtétel.” Fontos! E nélkül nem érthető az egész!

Fazekas hivatkozása a „Hármaskönyvre” tulajdonképpen nem az ő lúdas (ludas) Matyijára vonatkozik, más értelemben viszont mégis reá. A mi Matyink nem „hitszegő”, de mégis elveszik a javait. Werbőczi eme máig élő törvényerejű könyvét 1517-ben terjeszti elő a királynak. Fazekas „polyva hadainak” 1514-es eseménye után (és előtt), megtörtént a jelképes „Mátyás” történet, a „hitszegés”, a Szent Korona, azaz tulajdonképpen a Magyar Hon ellen, s ennek következménye 1526 és a többi. Ugyanis, akire az „esküszegés” bebizonyosodik az javait elveszti. Az esküszegő magyarok valóban elvesztették az Országukat. S ez tény. S itt érhető tetten Fazekas Mihály Lúdas Matyijának burkolt üzenete, az ártatlan Matyi akinek javait mások miatt veszti el. Matyi ludas tollat tűzve kalapjába igazságot akar szolgáltatni, hiszen minduntalan mások esküszegése miatt tőle veszik el a javakat! „Hol itt az igazság?” A burkolt üzenetben mely máig él: végsősoron, „aki az ország ellen cselekszik, annak kell elvenni mindennemű javait” az igazságszolgáltatás tárgyakén. De sokan is volnának e honban „pöre gatyában”!

Hol itt az igazság? Werbőczi fogalmazásában:

„Az igazság tehát embernek az az állandó és folytonos akarata, mely mindenkinek megadja azt, ami jogosan megilleti. És ez nem mindenkor cselekvésben, hanem olykor csak az érzelemben nyilvánul. Mert az igazság a léleknek az a hajlandósága és a gondolkodásnak az az irányzata, melynél fogva valaki igazságosnak mondható; midőn ugyanis személyek válogatása és megkülönböztetése nélkül – amennyire csak tőle telik – kinek-kinek meg akarja adni a maga jogát.”

Sok év után, most először kerül ismét az 1817-es kiadású Fazekas műhöz hű eredeti szövegkörnyezet a nyomdagépek lapjai közé.

Hiszen szükséges, hogy a Látás-világba Fény kerüljön.

Pelzo

(Forrás: www.konyv-e.hu)